

บทที่ 1

ลักษณะทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทวีปเอเชียมีประเทศรวมกันทั้งหมด 47 ประเทศ และ ดินแดนที่ปกครองตนเองอีก 2 แห่ง คือ ไต้หวัน และปาเลสไตน์ หากพิจารณาตามลักษณะที่ตั้งของประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย สามารถจำแนกได้เป็น 4 ภูมิภาค ประกอบด้วย

ภูมิภาคเอเชียตะวันตก หรือ ตะวันออกกลาง มีทั้งหมด 17 ประเทศ 1 เขตปกครองตนเอง ได้แก่ สาธารณรัฐตุรกี สาธารณรัฐอาร์เมเนีย สาธารณรัฐอาเซอร์ไบจาน รัฐบาห์เรน จอร์เจีย สาธารณรัฐอิรัก สาธารณรัฐไซปรัส รัฐอิสราเอล ราชอาณาจักรฮัชไมต์จอร์แดน รัฐคูเวต ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย สาธารณรัฐเลบานอน รัฐสุลต่านโอมาน รัฐกาตาร์ สาธารณรัฐอาหรับซีเรีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ สาธารณรัฐเยเมน และดินแดนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจอร์แดน (ปาเลสไตน์)

ภูมิภาคเอเชียใต้ มีทั้งหมด 14 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน รัฐอิสลามอัฟกานิสถาน สาธารณรัฐอินเดีย สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ ราชอาณาจักรภูฏาน สาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน ราชอาณาจักรเนปาล สาธารณรัฐคาซัคสถาน สาธารณรัฐคีร์กีซ สาธารณรัฐมัลดีฟส์ สาธารณรัฐทาจิกิสถาน สาธารณรัฐอุซเบกิสถาน และเติร์กเมนิสถาน

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีทั้งหมด 5 ประเทศ และ 1 เขตปกครองตนเอง ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน มองโกเลีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น และจีนไทเป(ไต้หวัน)

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีทั้งหมด 11 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์ เนการาบรูไนดารุสซาลาม สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต

1. ที่ตั้ง

ที่ตั้ง (location) หมายถึง ตำแหน่งของสถานที่บนพื้นผิวโลก ซึ่งที่ตั้งของสถานที่ใด ๆ จะแสดงถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความเหมาะสมต่อการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยทำเลที่ตั้งของประเทศที่เหมาะสมจะเป็นปัจจัยสนับสนุนศักยภาพในการพัฒนาให้เกิดความมั่นคงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้า หากวิเคราะห์ถึงลักษณะที่ตั้งของประเทศไทย สามารถจำแนกตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และที่ตั้งสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

1.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (geographic location) หมายถึง ที่ตั้งโดยอ้างอิงจากค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยค่าละติจูด และลองจิจูด ซึ่งที่ตั้งตามแนวละติจูดจะเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศของแต่ละภูมิภาค ส่วนที่ตั้งตามแนวลองจิจูดเกี่ยวข้องกับเวลาที่ท้องถิ่นของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ดังนี้

รูปที่ 1.1 แสดงที่ตั้งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่มา (Google Earth, 2010)

1.1.1 ละติจูด (latitude) ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 5 องศา 36 ลิปดา 37 ฟลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 20 องศา 28 ลิปดา 4 ฟลิปดาเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งที่อยู่ในเขตภูมิอากาศร้อน โดยมีที่ตั้งเป็นลักษณะยาวในแนวเหนือ-ใต้ ประกอบด้วย

(1) จุดพิกัดของตำแหน่งที่อยู่ใต้สุด อยู่ที่ละติจูด 5 องศา 36 ลิปดา 37 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูด 101 องศา 08 ลิปดา 19 ฟลิปดาตะวันออก ซึ่งอยู่ที่จุดแสดงหลักเขตแดนหลักที่ 54 ก. ในเขตพื้นที่ของตำบลยะรม อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

(2) จุดพิกัดของตำแหน่งที่อยู่เหนือสุด อยู่ที่ละติจูด 20 องศา 28 ลิปดา 04 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูด 99 องศา 57 ลิปดา 50 ฟลิปดาตะวันออก ซึ่งอยู่บริเวณที่ลำน้ำแม่สายกับแม่น้ำรวกไหลไปบรรจบกัน อยู่ห่างจากอำเภอแม่สายไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

1.1.2 ลองจิจูด (longitude) ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างลองจิจูดที่ 97 องศา 20 ลิปดา 50 ฟลิปดาตะวันออก ถึง ลองจิจูดที่ 105 องศา 38 ลิปดา 23 ฟลิปดาตะวันออก โดยพื้นที่ที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกสุดและตะวันตกสุดดังต่อไปนี้

(1) ตำแหน่งที่ตั้งอยู่ด้านตะวันตกสุด ตั้งอยู่ที่ละติจูด 18 องศา 34 ลิปดา 22 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูด 97 องศา 20 ลิปดา 50 ฟลิปดาตะวันออก ซึ่งอยู่บริเวณด้านตะวันตกเฉียงเหนือของดอยผาตั้งกลางแม่น้ำสาละวิน ในเขตพื้นที่ของตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2) ตำแหน่งที่ตั้งอยู่ด้านตะวันออกสุด ตั้งอยู่ที่ละติจูด 15 องศา 38 ลิปดา 15 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูด 105 องศา 38 ลิปดา 23 ฟลิปดาตะวันออก ซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณแนวรอยต่อระหว่างตำบลหนามแท่งกับตำบลโพธิ์กลาง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

การที่ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 5 องศา 36 ลิปดา 37 ฟลิปดาเหนือ ถึงละติจูด 20 องศา 28 ลิปดา 04 ฟลิปดาเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ไม่เกินละติจูดที่ 23 องศา 30 ลิปดาเหนือ (tropic of cancer) จึงทำให้มีลักษณะภูมิอากาศเขตร้อน (tropic zone) แต่เนื่องจากมีพื้นที่ตั้งในแนวเหนือ-ใต้ จึงทำให้พื้นที่แต่ละภูมิภาคมีลักษณะภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ตั้งแต่เขตร้อนชื้นจนถึงมรสุมเขตร้อนดังเช่นปัจจุบัน สำหรับการตั้งอยู่ระหว่างลองจิจูดที่ 97 องศา 20 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 105 องศา 38 ลิปดาตะวันออก จึงทำให้เวลาท้องถิ่นของประเทศไทยเร็วกว่าเวลามาตรฐานที่เมืองกรีนวิช ประเทศอังกฤษ โดยประเทศไทยใช้เส้นเมริเดียนกลางของเขตเวลา (time zone) ที่ลองจิจูด 105 องศาตะวันออกในการอ้างอิงเวลาท้องถิ่น ซึ่งจะมีเวลาท้องถิ่นเร็วกว่าเวลามาตรฐานกรีนวิช (Greenwich mean time: G.M.T.) ราว 7 ชั่วโมง

1.2 ที่ตั้งสัมพัทธ์ (relative location) หมายถึง ที่ตั้งที่มีความเกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณที่อยู่ข้างเคียง สำหรับประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีรูปร่างเป็นแนวยาวจากตอนกลางของคาบสมุทรอินโดจีนไปสู่แหลมมลายู เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินที่อยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก นอกจากจะส่งผลต่อลักษณะภูมิอากาศแล้ว นับเป็นทำเลที่ตั้งที่มีศักยภาพเหมาะสมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การคมนาคมขนส่ง ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยมีพื้นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ข้างเคียงดังต่อไปนี้

1.2.1 ทิศเหนือ มีลักษณะเป็นภาคพื้นทวีป โดยมีอาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งส่งผลทำให้พื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศมีลักษณะภูมิอากาศแบบภาคพื้นทวีป

1.2.2 ทิศใต้ มีลักษณะเป็นแผ่นดินเรียวยาวสู่ทางตอนใต้ โดยมีทะเลอันดามันและอ่าวไทยขนานอยู่ 2 ด้าน ส่วนบริเวณปลายสุดติดกับอาณาเขตของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ลักษณะดังกล่าวทำให้ภาคใต้ของประเทศมีลักษณะอากาศแบบภาคพื้นสมุทร

1.2.3 ทิศตะวันออก อาณาเขตทางตอนเหนือติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อเนื่องสู่ทางใต้ผ่านเขตแดนประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา ต่อเนื่องไปยังอ่าวไทยในภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคใต้

1.2.4 ทิศตะวันตก อาณาเขตทางตอนเหนือติดกับประเทศสหภาพพม่า ต่อเนื่องสู่ทะเลอันดามันในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศ

รูปที่ 1.2 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตประเทศไทย
ที่มา (Google, 2010)

การที่ประเทศไทยมีที่ตั้งอยู่ระหว่างจีนและอินเดียหรืออยู่ในภูมิภาคอินโดจีน โดยมีอาณาเขตประเทศเพื่อนบ้านขนาบอยู่สองด้าน คือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ส่วนทางตอนใต้ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างทะเลอันดามันของมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้ประเทศไทยมีที่ตั้งเป็นศูนย์กลาง (central location) จึงได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางทางการบินพาณิชย์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิเป็นชุมทางการบินระหว่างประเทศ จากทวีปยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย ทั้งนี้เนื่องจากตั้งอยู่ในแนวเส้นทางการบินที่สั้นที่สุดและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด นอกจากนี้การที่พื้นที่ภาคใต้ของไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแหลมมลายู มีรูปร่างเรียวยาวกั้นกลางระหว่างทะเลอันดามันกับอ่าวไทย หากมีการขุดคลองเชื่อมสองฝั่งเข้าด้วยกัน จะย่นระยะทางในการเดินเรือระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันจึงมีแนวคิดในการจะเสนอโครงการขุดคลองผ่านคอคอดกระ เพื่อเชื่อมระหว่างทะเลอันดามันและอ่าวไทยมาเป็นลำดับ ซึ่งหากดำเนินการสำเร็จได้ประเทศไทยก็จะเป็นศูนย์กลาง ทั้งทางด้านการบินและการพาณิชย์นาวีที่สำคัญของภูมิภาคอย่างแท้จริง

2. อาณาเขต

อาณาเขต (boundary) หมายถึง ขอบเขตของพื้นที่หนึ่งโดยใช้เส้นที่สมมุติขึ้นเพื่อเป็นขอบเขตในการกำหนดหน่วยบริหารใดบริหารหนึ่ง เช่น เส้นแบ่งเขตอำเภอ เส้นแบ่งเขตจังหวัด และเส้นแบ่งเขตประเทศ เป็นต้น สำหรับเขตแดนระหว่างประเทศ หมายถึง เส้นสมมุติขึ้นโดยประเทศทวิภาคีเพื่อกำหนดเป็นขอบเขตให้รู้ว่าอำนาจอธิปไตยของตนมาสิ้นสุดที่เส้นนี้ เส้นสมมุติดังกล่าวอาจเขียนขึ้นในแผนที่ แสดงด้วยถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือจะแสดงหลักฐานบนพื้นดิน เช่น หลักปักปันเขตแดนด้วยหรือไม้ก็ได้ ซึ่งจะมีความหมายเช่นเดียวกับเส้นแบ่งเขตแดนสากล (international boundary) สำหรับการกำหนดอาณาเขตระหว่างประเทศ จะใช้ข้อตกลงระหว่างประเทศเป็นแนวในการกำหนดแนวพรมแดน ซึ่งอาจเกิดจากข้อตกลงระหว่างสองประเทศ หรือกฎหมายระหว่างประเทศเป็นแนวดำเนินการ โดยสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.1 การจำแนกเขตแดนระหว่างประเทศ เนื่องจากการกำหนดขอบเขตอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศจะให้ผลในทางปฏิบัติโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งกับประเทศที่อยู่ข้างเคียงนั้น ตามข้อตกลงระหว่างประเทศได้จำแนกแนวเขตแดนไว้เป็น 3 ชนิดดังนี้

2.1.1 เขตแดนบนแผ่นดิน (land boundary) หรือ แนวพรมแดนทางบก หมายถึง เส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นบนแผ่นดิน ซึ่งคำว่า “แผ่นดิน” หมายถึงรวมถึงลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นดิน แม่น้ำ ห้วย คลอง หนอง บึง ทะเลสาบ หรืออ่างเก็บน้ำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดิน โดยมีแนวทางในการกำหนดเขตแดนระหว่างประเทศดังต่อไปนี้

(1) แนวสันปันน้ำ (watershed) หมายถึง พื้นดินที่สูงกว่าบริเวณอื่นที่เป็นแนวต่อเนื่องกัน เมื่อฝนตกจะแบ่งน้ำออกเป็น 2 ส่วน เช่น สันเขาที่ต่อเนื่องกันโดยไม่มีลำน้ำตัดผ่าน

(2) ร่องน้ำลึก (thalweg) ซึ่งเป็นคำภาษาฝรั่งเศส ส่วนภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Deepest Water Chanel” หมายถึง ร่องน้ำที่ลึกที่สุดและเป็นแนวที่ต่อเนื่องกันในร่องน้ำ

(3) สันเขา (ridge) หมายถึง ลักษณะของทิวเขาที่สูงที่สุดเป็นแนวยาวต่อกันเป็นพืด ซึ่งอาจจะขาดตอนเป็นช่วง ๆ หรือต่อเนื่องกันเป็นพืดยาวก็ได้ ถ้าต่อเนื่องกันเป็นพืดยาวเรียกว่าแนวสันปันน้ำ

(4) แนวกึ่งกลางลำน้ำ (mid river) หมายถึง จุดกึ่งกลางของแนวที่ลากจากฝั่งลำน้ำฝั่งหนึ่ง มายังอีกฝั่งหนึ่งในลักษณะที่ทำมุมกับฝั่งใกล้เคียงมุมฉากมากที่สุด

(5) ดินแดน (territorial) หมายถึง พื้นที่ของประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นด้วยเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ ผู้มีอำนาจปกครองมีอธิปไตยเหนือดินแดนนั้นทุกประการ

(6) แนวพรมแดน (frontier) หมายถึง พื้นที่คาบเกี่ยวทั้งสองประเทศ ไปตามเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไม่มีข้อกำหนดว่าจะเข้าไปด้านละเท่าไร

(7) ชายแดน (border) หมายถึง พื้นที่ซึ่งนับจากเขตแดนระหว่างประเทศเข้าไปในดินแดนของประเทศใดประเทศหนึ่งไม่มีข้อกำหนดว่าจะลึกเข้าไปเท่าไร

(8) หลักเขตแดน (boundary pillar) หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แสดงไว้บนเส้นเขตแดนในลักษณะเป็นหลักเขต ซึ่งอาจจะเป็นไม้ คอนกรีต หรือวัสดุอื่นใด โดยเจ้าหน้าที่ของประเทศทั้งสองได้รับมอบหมายให้ทำขึ้น เพื่อแสดงให้รู้ว่าเส้นเขตแดนอยู่ตรงไหน

(9) หลักอ้างอิง (boundary reference pillar) หมายถึง หลักเขตที่สร้างขึ้นสำหรับใช้อ้างอิงให้รู้ได้ว่าเขตเส้นแดนอยู่ตรงไหน โดยหลักเขตไม่ได้ปักปันไว้บนเส้นเขตแดน เช่น กรณีกำหนดเขตแดนแบบคงที่ในลำน้ำก็ปักหลักอ้างอิงไว้ทั้งสองฝั่ง แล้วมีอักษรและตัวเลขแสดงว่า จากหลักฝั่งนี้เล็งไปฝั่งตรงข้ามเป็นระยะทางเท่าไร จึงใช้เป็นแนวอ้างอิงเส้นเขตแดนจริงในพื้นที่นั้น ๆ

2.1.2 อาณาเขตทางทะเล (maritime zone) หรือ แนวพรมแดนทางทะเล หมายถึง เขตที่กำหนดขึ้นในทะเลซึ่งต่อเนื่องจากแผ่นดินของประเทศชายฝั่งทะเลลงไปสู่พื้นที่นอกชายฝั่ง ตามกฎหมายทะเลที่ได้ตกลงกันในการประชุมสหประชาชาติ ตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ประเทศไทยมีอาณาเขตทางทะเลเท่ากับ 323,488.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 60 ของอาณาเขตทางบก ซึ่งการกำหนดเขตอธิปไตยทางทะเลมีข้อกำหนดไว้ดังนี้

(1) เขตน่านน้ำภายใน (internal waters) หมายถึง น่านน้ำทางด้านแผ่นดินของเส้นฐาน (baselines) แห่งอาณาเขตทะเล ตามอนุสัญญาข้อ 8 วรรคหนึ่ง หรือทะเลที่เข้าไปในแผ่นดินจากแนวขอบทะเล ได้แก่ อ่าว แม่น้ำ ปากแม่น้ำ และทะเลสาบ เป็นต้น น่านน้ำภายในเกิดจากการลากเส้นฐานตรงปิดปากแม่น้ำหรืออ่าว น่านน้ำที่อยู่ระหว่างแผ่นดินกับเส้นฐานตรงจะเป็นเขตน่านน้ำภายใน ซึ่งน่านน้ำภายในอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตย (territory) ของรัฐชายฝั่งหรือรัฐหมู่เกาะ น่านน้ำภายในจึงเป็นเสมือนดินแดนของรัฐชายฝั่ง หรือรัฐหมู่เกาะ กฎหมายของรัฐชายฝั่งบังคับใช้กับอาณาบริเวณน่านน้ำภายในได้เช่นเดียวกับอาณาเขตทางบก นอกจากนี้อธิปไตยของรัฐชายฝั่งยังครอบคลุมถึงอาณาบริเวณเหนือห้วงอากาศเหนือน่านน้ำภายใน และน่านน้ำหมู่เกาะ รวมทั้งพื้นดินท้องทะเล และดินใต้ผิวดินของน่านน้ำภายในและน่านน้ำหมู่เกาะด้วย ดังนั้นหากเรือต่างชาติ หรืออากาศยานต่างชาติจะผ่านเข้ามาในเขตน่านน้ำภายในของรัฐชายฝั่ง จะต้องขออนุญาตจากรัฐชายฝั่งก่อน

(2) ทะเลอาณาเขต (territorial waters) หมายถึง ทะเลที่อยู่ถัดจากแผ่นดินของประเทศนั้น และจากน่านน้ำภายในออกไปไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล โดยอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมาย

ทะเล ค.ศ. 1982 ได้กำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตว่าต้องไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล โดยวัดจากเส้นฐาน (baselines) ซึ่งรัฐชายฝั่งเป็นผู้กำหนดตามเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐชายฝั่งมีอำนาจอธิปไตยเหนือทะเลอาณาเขตของตน ซึ่งหมายความรวมถึงอธิปไตยในห้วงอากาศ (air space) เหนือทะเลอาณาเขต และดินใต้ผิวดิน (subsoil) แห่งทะเลอาณาเขตด้วย โดยมีข้อยกเว้นในการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่งเหนือทะเลอาณาเขต คือ การใช้สิทธิผ่านโดยสุจริต (right innocent passage) ของเรือต่างชาติในทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่ง ซึ่งการผ่านโดยสุจริตนั้นจะต้องไม่เสื่อมเสียสันติภาพ ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของรัฐชายฝั่งหรือรัฐหมู่เกาะ โดยเรือดำน้ำต่างชาติขณะที่อยู่ในทะเลอาณาเขตของประเทศอื่นจะต้องแล่นบนผิวน้ำและแสดงธงของตน เรือพลังงานนิวเคลียร์ต่างชาติและเรือบรรทุกสารนิวเคลียร์หรือสารพิษอันตราย จะต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันพิเศษที่กำหนดโดยความตกลงระหว่างประเทศ

(3) เขตต่อเนื่อง (the continuous zone) หมายถึง เขตอธิปไตยทางทะเลที่ต่อเนื่องจากเส้นฐานออกไปไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล โดยอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้กำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตว่าต้องไม่เกิน 24 ไมล์ทะเล (อนุสัญญา ฯ ข้อ 33 วรรคสอง) รัฐชายฝั่งดำเนินการควบคุมที่จำเป็นเพื่อป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมาย และข้อบังคับเกี่ยวกับศุลกากร (customs) การคลัง (fiscal) การเข้าเมือง (immigration) หรือการสุขาภิบาล (sanitation) ภายในอาณาเขต หรือทะเลอาณาเขตของตน และการลงโทษการฝ่าฝืนกฎหมายและข้อบังคับดังกล่าว ซึ่งได้กระทำในอาณาเขตหรือทะเลอาณาเขตของตน รัฐชายฝั่งมีหน้าที่ในการคุ้มครองวัตถุโบราณ หรือวัตถุทางประวัติศาสตร์ที่พบได้ทะเลในเขตต่อเนื่อง

(4) ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ (the strait) หมายถึง ช่องแคบที่เชื่อมระหว่างส่วนหนึ่งของทะเลหลวง หรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ กับอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ โดยช่องแคบมีความสำคัญต่อการคมนาคม กฎหมายระหว่างประเทศจึงได้กำหนดสิทธิในการเดินเรือผ่านช่องแคบที่มั่นคงกว่าการผ่านทะเลอาณาเขตโดยทั่วไป เรือและอากาศยานของรัฐทั้งปวงสามารถใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศโดยไม่ถูกกีดขวาง ยกเว้นกรณีที่ช่องแคบเกิดจากเกาะหรือแผ่นดินใหญ่ของรัฐเดียวกัน และทางด้านทะเลกว้างของเกาะ มีเส้นทางเชื่อมทะเลหลวง หรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ผ่านได้สะดวก ในทำนองเดียวกันทั้งในด้านการเดินเรือและด้านอุทกศาสตร์ ก็ให้เฉพาะเรือมีสิทธิการผ่านโดยสุจริตโดยไม่มีภาระระงับเช่นกัน

(5) เขตไหล่ทวีป (continental shelf) หมายถึง พื้นดินท้องทะเล (sea bed) และดินผิวดินใต้ทะเล (subsoil) ของบริเวณใต้ทะเลซึ่งขยายเลยทะเลอาณาเขตของรัฐตลอดส่วนต่อออกไปตามธรรมชาติ (natural prolongation) ของดินแดนทางบกของรัฐชายฝั่งจนถึงริมนอกของขอบทวีป (continental margin) มีระยะทางจากเส้นฐานออกไปไม่เกิน 350 ไมล์ทะเล หรือ เลยออกไปไม่เกิน 100 ไมล์ทะเล จากเส้นชั้นความลึก (contouring) 2,500 เมตร เขตไหล่ทวีปมีความหมายแบ่งเป็นสองนัยคือ ในทางภูมิศาสตร์ หมายถึง พื้นดินท้องทะเลที่อยู่ตรงขอบพื้นทวีป ซึ่งเป็นบริเวณพื้นดินที่ค่อย ๆ เอียงลาดสุด และเริ่มหักมุมลึกลงไปจนถึงบริเวณที่น้ำลึกประมาณ 200 เมตร และความหมายในทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญากรุงเจนีวา ค.ศ. 1958 ว่าด้วยไหล่ทวีป และในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ซึ่งในอนุสัญญากรุงเจนีวา ค.ศ. 1958 ได้กำหนดถึงข้อจำกัดสิทธิของรัฐชายฝั่งไว้ดังนี้

1) รัฐชายฝั่งมีสิทธิอธิปไตยเหนือไหล่ทวีป เพื่อความมุ่งประสงค์ในการสำรวจไหล่ทวีป และการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป

2) การใช้สิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีป จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสถานภาพทางกฎหมายของน่านน้ำที่อยู่เหนือ ในฐานะที่เป็นทะเลหลวงหรือห้วงอากาศเหนือน่านน้ำเหล่านั้น

3) รัฐชายฝั่งต้องรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพในการวาง หรือบำรุงรักษาสาย หรือท่อใต้น้ำบนไหล่ทวีป

4) รัฐชายฝั่งต้องรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพในการเดินเรือ การประมง หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีชีวิตในทะเล หรือการสำรวจสมุทรศาสตร์จะต้องไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐชายฝั่ง

5) รัฐชายฝั่งต้องไม่สร้างสิ่งติดตั้งหรือกลอุปกรณ์ หรือเขตปลอดภัยของสิ่งเหล่านี้ในที่ซึ่งอาจจะรบกวนต่อการใช้ช่องทางเดินเรือในทะเล ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือกันว่าเป็นการจำเป็นแก่การเดินเรือระหว่างประเทศ

(6) เขตเศรษฐกิจจำเพาะ (the exclusive economic zone) หมายถึง บริเวณที่ประชิดและอยู่เลยจากทะเลอาณาเขต โดยเขตเศรษฐกิจจำเพาะจะต้องไม่ขยายออกไปเกิน 200 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานที่ใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต (อนุสัญญา ฯ ข้อ 55 และข้อ 57) ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งมีอธิปไตยเพื่อมุ่งประสงค์ในการสำรวจ (exploration) การแสวงหาประโยชน์ (exploitation) การอนุรักษ์ (conservation) และการจัดการ (management) ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่มีชีวิต หรือไม่มีชีวิตในน้ำเหนือพื้นดินท้องทะเล (water superjacent to the sea-bed) และในพื้นที่ดินท้องทะเล (sea-bed) กับดินใต้ผิวดิน (subsoil) ของพื้นดินท้องทะเลนั้น และมีสิทธิอธิปไตยในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อการแสวงหาประโยชน์ และการสำรวจทางเศรษฐกิจในเขต อาทิเช่น การผลิตพลังงานจากน้ำ (water) กระแสน้ำ (currents) และลม (winds) ซึ่งรัฐชายฝั่งมีสิทธิแต่ผู้เดียว (exclusive rights) ในการสร้างหรืออนุญาตให้สร้าง และควบคุมการสร้างเกาะเทียม (artificial islands) สิ่งติดตั้ง (installations) และสิ่งก่อสร้าง (structures) เพื่อทำการสำรวจ และแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่มีชีวิตในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ หรือควบคุมการใช้สิ่งติดตั้งหรือสิ่งก่อสร้าง อันอาจเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิของรัฐชายฝั่งในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ รัฐชายฝั่งจะต้องคำนึงตามควรถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐอื่น และจะต้องปฏิบัติการในลักษณะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญา ฯ นี้ ซึ่งรัฐอื่น ๆ ย่อมมีเสรีภาพในการเดินเรือ (freedom of navigation) การบินผ่าน (freedom of over flight) การวางสายเคเบิลและท่อใต้ทะเล (freedom of the laying of submarine cables and pipelines)

(7) รัฐหมู่เกาะ (archipelagos) คำว่ารัฐหมู่เกาะเป็นทฤษฎี หรือแนวคิดที่เพิ่งได้รับการรับรองจากอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ซึ่งมีที่มาจากข้อเสนอของกลุ่มประเทศทั้ง 4 ซึ่งเรียกว่ากลุ่มประเทศหมู่เกาะ ประกอบด้วย ฟิจิ อินโดนีเซีย มอริเชียส และฟิลิปปินส์ ใน ค.ศ. 1973 โดยได้นำแนวคิดในเรื่องรัฐหมู่เกาะเสนอต่อรัฐกรรมการพื้นดินท้องทะเลที่กรุงเจนีวา ซึ่งมีหลักการกว้าง ๆ ว่าขอให้มีระบอบพิเศษสำหรับประเทศที่มีลักษณะของรัฐที่เป็นหมู่เกาะ โดยมีหลักการว่าทฤษฎีรัฐหมู่เกาะนี้จะต้องพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองและประวัติศาสตร์ด้วย ในอนุสัญญาดังกล่าวระบุว่าแม้ว่าน่านน้ำหมู่เกาะจะกลายเป็นน่านน้ำภายใน แต่รัฐหมู่เกาะจะต้องเปิดช่องทางให้เรือ

ต่างชาติเดินทางผ่าน หรือเครื่องบินต่างชาติบินผ่าน เนื่องจากน่านน้ำหมู่เกาะหลายบริเวณเป็นช่องทางเดินเรือมาช้านาน นอกจากนี้รัฐหมู่เกาะจะต้องเคารพสิทธิในการจับปลาที่มีมาแต่ดั้งเดิมในน่านน้ำหมู่เกาะ และจะต้องเคารพสิทธิในการวางสายเคเบิลใต้ทะเลที่มีอยู่ของรัฐอื่นในน่านน้ำหมู่เกาะด้วย

(8) ทะเลหลวง (high seas) หมายถึง ทุกส่วนของทะเลซึ่งไม่อยู่ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (exclusive economic zone) ทะเลอาณาเขต (territorial waters) หรือในน่านน้ำภายใน (internal waters) ของรัฐ หรือในน่านน้ำหมู่เกาะ (archipelagic waters) ของรัฐหมู่เกาะ (อนุสัญญา ฯ ข้อ 86) ซึ่งโดยหลักเสรีภาพในทะเลหลวงตามที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 นั้น รัฐทุกรัฐมีสิทธิเสรีภาพในการใช้ทะเลหลวง 6 ประการ คือ การเดินเรือ การบิน การประมง การวางสายและเคเบิลใต้ทะเล การก่อสร้างประการหรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ และการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

2.1.3 แนวพรมแดนทางอากาศ หรือ เขตอธิปไตยเหนือฟ้า (sky sovereignty) หมายถึง มิติแนวตั้งซึ่งนับจากเขตแดนบนแผ่นดิน หรือทะเลอาณาเขตขึ้นไปในอากาศ ส่วนจะสูงเท่าไรนั้นไม่สามารถตกลงกันได้ในที่ประชุมสหประชาชาติ

2.2 การกำหนดแนวเขตแดนระหว่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแต่ละประเทศมีการกำหนดเขตแดนระหว่างประเทศของตนเอง และเป็นที่น่าศึกษา เนื่องจากในบางประเทศมีปัญหาด้านการล่งล้ำดินแดนเพราะปัญหาการแบ่งเขตแดนที่ไม่ชัดเจน ซึ่งการกำหนดเขตแดนตามที่อธิบายไว้ในหนังสือ อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 1 ฉบับราชบัณฑิตยสถานซึ่งกล่าวไว้ว่า หลักเกณฑ์ในการกำหนดแนวเขตแดนระหว่างประเทศโดยทั่วไปมี 2 ประการ คือ

2.2.1 แนวเขตแดนตามลักษณะภูมิประเทศ หรือ ลักษณะทางกายภาพ หมายถึง การแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศโดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศที่เด่นที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถกำหนดแนวได้ชัดเจนและเปลี่ยนแปลงได้ยาก รวมทั้งไม่เป็นสิ่งรวมหรือดึงดูดผลประโยชน์ของคนหรือของประชาชนในแต่ละรัฐเข้าไว้ด้วยกัน อันอาจเป็นชนวนให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นได้ในภายหลัง สภาพธรรมชาติที่นิยมใช้เป็นแนวเขตแดน ได้แก่ ทิวเขาเป็นแนวเขตแดนที่เด่นชัด ส่วนใหญ่จะใช้สันปันน้ำคือส่วนที่ทำให้น้ำแยกไหลไปทั้ง 2 ข้าง หากไปกำหนดแนวเขตแดนบริเวณอื่นของทิวเขา อาจก่อให้เกิดปัญหาหรือกรณีขัดแย้งกันได้ง่าย ส่วนสภาพธรรมชาติที่ใช้เป็นแนวเขตแดนอีกชนิดคือแม่น้ำ ซึ่งมีแม่น้ำหลายสายที่ใช้เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ โดยส่วนใหญ่นิยมใช้ร่องน้ำลึกของลำน้ำเป็นเส้นแบ่ง ถ้าหากแม่น้ำนั้นใช้เป็นเส้นทางเดินเรือได้ แต่หากแม่น้ำนั้นไม่สามารถใช้เดินเรือได้การแบ่งเขตแดนอาจใช้วิธีอื่น เช่น ใช้แนวเส้นมัธยะ หรือแนวกึ่งกลางของลำน้ำ ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดเขตแดนระหว่างประเทศโดยใช้แม่น้ำ คือร่องน้ำจะมีการเปลี่ยนแปลงไปยังจุดต่าง ๆ อันเป็นผลจากการปรับตัวของลำน้ำ โดยเกิดจากการกัดกร่อนและการทับถมของท้องน้ำอันเกิดจากการไหลคดโค้งของลำน้ำ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเมื่อใช้ลำน้ำแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐอาจก่อให้เกิดความยุ่งยาก และขัดแย้งให้กับรัฐทั้งสองฝั่งแม่น้ำได้

2.2.2 แนวเขตที่สร้างขึ้น หมายถึง การกำหนดแนวเขตแดนโดยใช้สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือจัดทำขึ้นโดยไม่อาศัยสภาพธรรมชาติ เช่น สร้างเป็นหลักเขตแดน รั้ว กำแพง สะพาน อนุสาวรีย์ หรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ สำหรับใช้ในการแบ่งเขตแดนบริเวณที่เป็นที่ราบ ที่โล่ง หรือไม่มีสภาพธรรมชาติเด่น ๆ อย่าง

อื่นปรากฏอยู่ ซึ่งจำเป็นต้องสร้าง หรือจัดทำสิ่งบ่งบอกแนวเขตแดนให้มองเห็นได้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดกรณี รุกล้ำเขตแดนกันขึ้นในภายหน้า

2.3 อาณาเขตประเทศไทย การกำหนดเขตอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศจะต้องได้รับการ รับรองจากประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเทศที่มีแนวพรมแดนติดต่อกันทั้งทางบกและทางทะเลภายใต้ ข้อตกลงหรือกฎหมายระหว่างประเทศ สำหรับการกำหนดอาณาเขตซึ่งเป็นแนวพรมแดนระหว่างประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยอาศัยลักษณะทางภูมิศาสตร์และกฎหมายระหว่างประเทศ คืออาศัยแนวสันปันน้ำ แม่น้ำ ลำคลอง และแนวชายฝั่งทะเล ซึ่งปัจจุบันมีแนวพรมแดนทั้งทางบก และทางทะเล สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.3.1 แนวพรมแดนทางบก ประเทศไทยมีแนวเขตแดนทางบกร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมระยะทางทั้งสิ้น 5,656 กิโลเมตร (กระทรวงต่างประเทศ, 2552: 3) ซึ่งเขตดังกล่าวเป็นผลมาจากการตกลง กำหนดเขตแดนในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 ระหว่างไทยกับอังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศ มหาอำนาจเจ้าอาณานิคม เพื่ออ้างไว้ซึ่งเอกราชและเพื่อให้ได้คืนมาซึ่งอธิปไตยทางการศาล โดยประเทศไทยมี เขตแดนทางบกติดกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งหมด ทั้งหมด 4 ประเทศ ดังต่อไปนี้

(1) อาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เขตแดนบริเวณ นี้เป็นผลจากการปักปันเขตแดนตามอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904 (พ.ศ. 2447) ความตกลงสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ. 1904 สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลง วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450) และพิธีสารแนบท้าย และโดยมีการจัดทำแผนที่แสดงเส้นเขตแดน ไว้คือแผนที่ 11 ระวัง ซึ่งจัดทำขึ้นตามอนุสัญญาฉบับ ค.ศ. 1904 (ซึ่งเป็นฉบับเดียวกับที่แสดงเส้นเขตแดน ไทย-กัมพูชา) สำหรับส่วนที่เป็นแม่น้ำโขงเป็นไปตามอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ. 1926 (พ.ศ. 2469) โดยมีการจัดทำแผนที่แสดงเขตแดนในแม่น้ำโขงไว้เช่นกัน โดยมีแนวพรมแดนเริ่มจาก บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ที่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผ่านพื้นที่จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และสิ้นสุดที่สามเหลี่ยม มรกต อำเภอน้ำยี่น จังหวัดอุบลราชธานี รวมระยะทาง 1,810 กิโลเมตร โดยยึดตามหนังสือสัญญาและ อนุสัญญาที่รัฐบาลสยามได้ทำไว้กับฝรั่งเศสดังกล่าวข้างต้น

1) ความยาวตามแนวสันปันน้ำมีระยะทางประมาณ 702 กิโลเมตร ประกอบด้วย ตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาผีปันน้ำตะวันออกและเทือกเขาหลวงพระบางในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์และพิษณุโลก รวมระยะทาง 500 กิโลเมตร และสันปันน้ำในทิวเขาภูแดนเมืองในพื้นที่จังหวัด อุบลราชธานี รวมระยะทาง 202 กิโลเมตร

2) ความยาวตามแนวร่องน้ำลึกมีระยะทางประมาณ 1,108 กิโลเมตร ประกอบด้วยร่องน้ำในแม่น้ำโขงประมาณ 955 กิโลเมตร ส่วนที่เหลืออีก 153 กิโลเมตร เป็นร่องน้ำลึกของ แม่น้ำเลย แม่น้ำเหือง และแม่น้ำงา ซึ่งตามข้อความในอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ. 1926 (พ.ศ. 2469) ระบุไว้ว่า “ในกรณีเช่นนี้ให้ใช้ร่องน้ำที่อยู่ระหว่างเกาะดอนนั้นกับริมฝั่งของไทยเป็นแนว เส้นเขตแดน” ทำให้เกาะหรือสันดอนในแม่น้ำโขงเกือบทั้งหมดเป็นของลาวในปัจจุบัน ยกเว้นเกาะหรือดอนที่ มีชื่อระบุไว้ในอนุสัญญาเพียง 8 เกาะเท่านั้นที่ให้เป็นที่ดินแดนส่วนของไทย คือ ดอนเขียว ดอนเขียวน้อย ดอน

น้อย ดอนยาด ดอนบ้านแพง ดอนทรายเพเวินกุ่ม ดอนแกวกองดินเหนือ และดอนสำโรง ปัจจุบันมีจังหวัดที่ติดกับแม่น้ำโขง ทั้งหมด 12 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน และอุตรดิตถ์ ในภาคเหนือ จังหวัดพิษณุโลกในภาคกลาง จังหวัดเลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(2) อาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เขตแดนระหว่างไทยกับเมียนมาร์เป็นผลจากการปักปันเขตแดนตามอนุสัญญาระหว่างกษัตริย์สยามกับข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดีย (อังกฤษ) ว่าด้วยเรื่องกำหนด เขตแดนบนผืนแผ่นดินใหญ่ระหว่างราชอาณาจักรสยามและมณฑลของอังกฤษ คือ เทนเนสเซอร์ิม (Tenasserim) ฉบับลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1868 (พ.ศ. 2411) สนธิสัญญาสยาม-อังกฤษ ว่าด้วยเมืองเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ฉบับลงวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1883 (พ.ศ. 2426) ข้อ 5: "...แม่น้ำสะระวินที่เป็นเขตแดนเมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นฝ่ายสยาม..." พิธีสารฉบับลงวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1894 (พ.ศ. 2437) หนังสือแลกเปลี่ยนฉบับลงวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1934 (พ.ศ. 2477) และบันทึกความเข้าใจฉบับลงวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) โดยมีการจัดทำแผนที่แสดงเส้นเขตแดนไว้ 2 ชุด คือ แผนที่ 2 ระบุว่าซึ่งจัดทำขึ้นตามอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1868 (พ.ศ. 2411) กับ แผนที่ 3 ระบุว่าซึ่งจัดทำขึ้นแนบท้ายพิธีสารฉบับปี ค.ศ. 1894 (พ.ศ. 2437) ขนาดมาตราส่วน 1: 8 ไมล์ ซึ่งแผนที่ดังกล่าวถูกใช้เป็นหลักในการกำหนดแนวเขตแดนกันสืบทอดมา รวมทั้งได้มีการตกลงกันในเรื่องเกี่ยวกับแนวพรมแดนด้านนี้อีกหลายครั้ง แนวพรมแดนด้านนี้ได้มีการปักปันเขตแดนกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 และแสดงจุดที่ปักปันเขตแดนแลกเปลี่ยนกันเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2473 ซึ่งสัญญาดังกล่าวเมื่อใช้มาเป็นเวลานานมาถึงปัจจุบันจึงทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากสภาพพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางเดินของลำน้ำสายต่าง ๆ ได้แก่ แม่น้ำเมย แม่น้ำแม่สาย และแม่น้ำรวก เป็นต้น แนวพรมแดนระหว่างไทยกับพม่ามีความยาวทั้งสิ้น 2,401 กิโลเมตร นับตั้งแต่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ผ่านพื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และจังหวัดระนอง โดยมีระยะทางผ่านตามแนวพรมแดนธรรมชาติ ได้แก่

1) ความยาวตามสันปันน้ำของเทือกเขาแดนลาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน เทือกเขาถนนธงชัย ในพื้นที่จังหวัดตาก และกาญจนบุรี และเทือกเขาตะนาวศรีในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และชุมพร รวมระยะทาง 1,624 กิโลเมตร

2) ความยาวตามร่องน้ำลึกของลำน้ำ ประกอบด้วยแม่น้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับสหภาพเมียนมาร์ ได้แก่ แม่น้ำรวก แม่น้ำแม่สาย แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมย และแม่น้ำกระบุรี รวมระยะทาง 714 กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำกั้นนั้นมีต้นกำเนิดในสหภาพเมียนมาร์ ก่อนที่จะไหลผ่านเขตแดนเข้ามาในประเทศไทยที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ไหลไปออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

3) ความยาวตามแนวเส้นตรงที่เชื่อมจุดต่าง ๆ เป็นระยะทางอีก 63 กิโลเมตร

(3) อาณาเขตติดกับประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา การกำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นผลจากการปักปันเขตแดนตามอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904 (พ.ศ. 2447) กับสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450) พิธีสารแนบท้าย

โดยมีการจัดทำแผนที่แสดงเส้นเขตแดนไว้ 2 ชุดคือแผนที่ 11 ระบุว่าซึ่งจัดทำขึ้นตามอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1904 (พ.ศ. 2447) กับแผนที่ 5 ระบุว่าซึ่งจัดทำขึ้นตามสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450) รวมระยะทางทั้งสิ้น 798 กิโลเมตร ปัจจุบันประกอบด้วยพื้นที่ที่ยังไม่ได้ปักหลักเขตแดน 195 กิโลเมตร (ตามอนุสัญญาระหว่างสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2447) และพื้นที่ปักหลักเขตแดนแล้ว (จำนวน 73 หลัก) ระยะทาง 603 กิโลเมตร (หลักเขตที่ 1 อยู่ที่ช่องสะง่า ในเขตพื้นที่อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ หลักเขตที่ 73 อยู่ที่บ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด) ซึ่งแนวพรมแดนเริ่มจากบริเวณสามเหลี่ยมมรกต จังหวัดอุบลราชธานี (บริเวณรอยต่อระหว่าง ไทย ลาว และกัมพูชา) ผ่านพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี และจังหวัดตราด มีความยาวประมาณ 798 กิโลเมตร โดยมีแนวเทือกเขา แม่น้ำ และลำคลองเป็นแนวพรมแดนธรรมชาติ ได้แก่

1) ความยาวตามสันปันน้ำของแนวเทือกเขาพนมดงรัก ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเทือกเขาบรรทัดในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และจังหวัดตราด ในภาคตะวันออก รวมระยะทาง 546 กิโลเมตร

2) ความยาวตามร่องน้ำ ประกอบด้วย ลำน้ำสายต่าง ๆ ได้แก่ คลองลึก คลองด่าน คลองน้ำใส และแม่น้ำโพลิน เป็นระยะทาง 138 กิโลเมตร

3) ส่วนที่เหลืออีก 114 กิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ตามแนวเขตแดนบริเวณนี้ประกอบด้วยที่ราบ การกำหนดแนวเขตแดนจึงใช้แนวเส้นตรงในพื้นที่ราบที่ตกลงกัน โดยทำเครื่องหมายหลักเขตเพื่อปักปันเขตแดน ซึ่งตามแนวชายแดนดังกล่าวมีการสร้างหลักเขตทั้งสิ้น 73 หลักตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450-2451 โดยใช้ไม้ทำเป็นหลักเขต และต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. 2461-2462 ได้มีการปักปันเขตแดนกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเปลี่ยนหลักเขตแดนให้เป็นหลักซีเมนต์ถาวรทั้ง 73 หลัก เนื่องจากแนวพรมแดนที่เป็นที่ราบบริเวณอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ยื่นแทรกอยู่ในดินแดนของทั้งสองประเทศ พื้นที่มีลักษณะเป็นป่า ลำห้วยและลำคลอง ประกอบกับหลักเขตมีระยะห่างกันมากเกินไป จึงมักเป็นเหตุให้ประชาชนทั้งสองฝ่ายเข้าใจผิดเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ทำมาหากิน ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ พื้นที่ดังกล่าวจึงเรียกว่า “ฉนวนไทย” (Thai corridor)

(4) อาณาเขตติดกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย เขตแดนระหว่างไทยกับมาเลเซียเป็นผลจากการปักปันเขตแดนตามสนธิสัญญาสยาม-อังกฤษ ฉบับลงวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2452) โดยได้มีการจัดทำแผนที่แสดงเขตแดนซึ่งจัดทำขึ้นตามสนธิสัญญาดังกล่าว ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยแนวพรมแดนระหว่างไทยกับมาเลเซียมีความยาวประมาณ 647 กิโลเมตร ผ่านพื้นที่จังหวัดสตูล สงขลา ยะลา และนราธิวาส โดยมีความยาวตามแนวพรมแดนธรรมชาติดังนี้

1) ความยาวตามร่องน้ำลึกของแม่น้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ระยะทางทั้งหมด 95 กิโลเมตร

2) ความยาวตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาสันกาลาศรี ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ยะลา สงขลาและสตูล รวมระยะทาง 552 กิโลเมตร

ปัจจุบันไทยกับมาเลเซียได้มีการปักปันเขตดินแดนกันเรียบร้อยแล้ว โดยมีหลักเขตมากกว่า 108 หลัก สำหรับปัญหาตามแนวชายแดน ได้แก่ กรณีมาเลเซียสร้างกำแพงตามแนวชายแดนในบริเวณชายฝั่งทะเลบ้านคลองกุ่ม ตำบลปุย อำเภอมือเมือง จังหวัดสตูล เป็นต้น

2.3.2 แนวพรมแดนทางทะเล หากวัดระยะทางตามพื้นที่ชายทะเล (พื้นที่น้ำล่งต่ำที่สุด) พบว่า ประเทศไทยมีแนวพรมแดนทางทะเลคิดเป็นระยะทางประมาณ 2,420 กิโลเมตร ประกอบด้วยพรมแดนทางทะเลอ่าวไทยระยะทาง 1,930 กิโลเมตร และพรมแดนทางทะเลฝั่งทะเลอันดามัน และช่องแคบมะละการะยะทาง 490 กิโลเมตร โดยประเทศไทยถือเป็นรัฐชายฝั่งมีสิทธิในทะเลอาณาเขต ตามประกาศประเทศไทยเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2509 โดยกำหนดความกว้างของทะเลอาณาเขตของไทยเป็นระยะ 12 ไมล์ทะเล การที่ประเทศไทยมีพรมแดนทางทะเลยาวมีผลดีต่อประเทศหลายประการ ทั้งด้านการประมง การสร้างท่าเรือขนส่งสินค้าที่สามารถติดต่อกับชายฝั่งได้ทั้งภายในและต่างประเทศ ช่วยให้การขนส่งสินค้ามีราคาถูกและยังสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติได้จากทะเล เพื่อที่ประเทศไทยจะได้มีสิทธิอธิปไตยในการแสวงหาประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในทะเล จึงได้ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของราชอาณาจักรไทยให้มีความกว้าง 200 ไมล์ทะเล (370 กิโลเมตร จากชายฝั่งของรัฐที่ตั้งอยู่ติดชายฝั่งทะเลนั้น ๆ) โดยประเทศไทยประกาศเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 (วรรณิ พุทธาวุฒิไกร, 2546: 7) ทำให้เขตอธิปไตยเหนือทรัพยากรทางทะเลของไทยได้ขยายเขตลงไปในทะเล ทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งทะเลอันดามัน ในขณะเดียวกันประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นรัฐชายฝั่งเช่นเดียวกับประเทศไทยได้ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของตนเช่นเดียวกัน ส่งผลทำให้อาณาเขตทะเลของไทยถูกปิดล้อมโดยเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศเพื่อนบ้าน หากพิจารณาตามพื้นที่เขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ติดกับอาณาเขตทะเล (Maritime zone) ของประเทศเพื่อนบ้านจะพบว่า ประเทศไทยมีอาณาเขตทางทะเลติดกับอาณาเขตทะเลของประเทศเพื่อนบ้านดังต่อไปนี้

(1) อาณาเขตทะเลฝั่งอ่าวไทย มีอาณาเขตติดกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศกัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซีย ปัจจุบันมีการเจรจาตกลงใช้ประโยชน์จากการขุดเจาะ เพื่อนำก๊าซธรรมชาติมาใช้ร่วมกัน คือ บริเวณพื้นที่ทับซ้อนระหว่างไทยกับสหพันธรัฐมาเลเซีย โดยวางท่อนำก๊าซมาขึ้นฝั่งที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ส่วนพื้นที่หลายแห่งซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับประเทศเพื่อนบ้านจะต้องมีการเจรจา เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันต่อไป

(2) อาณาเขตทะเลฝั่งทะเลอันดามันและช่องแคบมะละกา มีอาณาเขตติดกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐอินเดีย (หมู่เกาะอันดามัน และหมู่เกาะนิโคบาร์) และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีการเจรจาเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลแต่อย่างใด

รูปร่าง

รูปร่างของประเทศมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หากประเทศมีรูปร่างที่เหมาะสม การสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย ความมั่นคงทางการเมือง การจัดสร้างโครงสร้าง

พื้นฐานไปยังส่วนต่าง ๆ ก็สามารถทำได้โดยสะดวกเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ารูปร่างของประเทศจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน

1. การจำแนกรูปร่างของประเทศ

ในทางภูมิศาสตร์การเมือง (political geography) เห็นความสำคัญของรูปร่างของประเทศที่มีต่อความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จึงได้จำแนกรูปร่างของประเทศต่าง ๆ ออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1.1 รูปร่างกะทัดรัด หมายถึง ประเทศที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายวงกลม โดยมีขนาดความกว้างและความยาวใกล้เคียงกัน ซึ่งประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าวถ้าหากมีศูนย์กลางการปกครองประเทศตั้งอยู่ตรงกลางประเทศ จะมีผลดีต่อการดูแลความสงบเรียบร้อยพื้นที่โดยรอบได้ง่าย นอกจากนี้ยังสามารถกระจายโครงสร้างพื้นฐานสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบให้เจริญทัดเทียมกันอย่างทั่วถึงได้ด้วย ประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าวได้แก่ กัมพูชา โรมานี ฝรั่งเศส และสเปน เป็นต้น

1.2 รูปร่างไม่กะทัดรัด หมายถึง ประเทศที่มีรูปร่างเว้าแหว่ง โดยมีขนาดความกว้างและยาวไม่สัมพันธ์กัน ซึ่งประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าว หากพื้นที่ส่วนที่เว้าแหว่งอยู่ติดกับทะเลหรือมหาสมุทรก็จะเกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจหลายประการ ทั้งด้านการประมง การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่งทางทะเล แต่ถ้าส่วนที่เว้าแหว่งอยู่ในผืนแผ่นดินใหญ่ อาจเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง หรือยากแก่การสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติได้ ประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ชิลี อิตาลี ลาว ไทย และเวียดนาม เป็นต้น

1.3 รูปร่างกระจัดกระจาย หมายถึง ประเทศที่มีแผ่นดินไม่ต่อเนื่องกัน โดยมีดินแดนประเทศอื่นกั้นอยู่ระหว่างกลาง หรือเป็นเกาะกระจายตัวอยู่ในทะเล ซึ่งประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าวหากรัฐบาลกลางไม่เข้มแข็ง จะมีอุปสรรคในการป้องกันการแบ่งแยกดินแดนเป็นอิสระ หรือถูกประเทศอื่นเข้าไปยึดครองได้ง่าย ประเทศที่มีรูปร่างลักษณะดังกล่าวได้แก่ สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และแคนาดา เป็นต้น

2. ลักษณะรูปร่างของประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรูปร่างเว้าแหว่งหรือไม่กะทัดรัด เพราะมีส่วนกว้างมากบริเวณตอนกลางและตอนบนของประเทศ แต่จะแคบและยาวในบริเวณภาคใต้และปลายของภาคตะวันออก จากรูปร่างดังกล่าวจึงมีการเปรียบเทียบรูปร่างของประเทศไทยไปในลักษณะต่าง ๆ เช่น คล้ายขวานโบราณ คล้ายกระทะด้ามยาว คล้ายกระบวยตักน้ำ และคล้ายช่อดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปร่างที่เกิดจากจินตนาการของผู้มอง ส่วนนักภูมิศาสตร์การเมืองกล่าวว่า รูปร่างของประเทศไทยคล้ายกับ “คล้ายหัวช้าง” โดยภาคเหนือเปรียบเสมือนส่วนที่เป็นสมองของช้างที่มีลำนำคูดั่งเส้นโลหิต ภาคตะวันตกเปรียบเสมือนส่วนที่เป็นหน้าผากของช้างทำหน้าที่คอยปะทะและยึดวงช้างเอาไว้ ภาคตะวันออกเปรียบเสมือนปากของช้างที่ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงาน โดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติเป็นพลังงานไฟฟ้าแล้วจ่ายกระแสไฟฟ้าไปตามส่วนต่าง ๆ ของอวัยวะหัวช้างภาคใต้เปรียบเสมือนวงช้างที่ทำหน้าที่หายใจและหยิบอาหาร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปรียบเสมือนหูและคอช้าง ซึ่งส่วนหูคอยรับฟังและส่วนคอคอยช่วยพยุงส่วนต่าง ๆ ของหัวช้างไว้ และภาคกลางเปรียบเสมือน

ส่วนหน้าของช้าง กรุงเทพมหานครเป็นตาที่มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของภาคอื่น ๆ อย่างไรก็ตามหากจะวิเคราะห์ถึงความไม่กะทัดรัดของรูปร่างประเทศไทย สามารถจำแนกได้ดังนี้

2.1 ส่วนที่ยาวที่สุด โดยวัดจากบริเวณชายแดนด้านเหนือสุดในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถึงบริเวณชายแดนที่อยู่ใต้สุดที่ตำบลยะรม ในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา รวมระยะทางทั้งสิ้น 1,620 กิโลเมตร

2.2 ส่วนที่กว้างที่สุด วัดตามแนวเส้นขนานที่ 15 จากชายแดนด้านตะวันตกบริเวณพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ถึงเขตชายแดนไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในพื้นที่ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี รวมระยะทางทั้งสิ้น 750 กิโลเมตร

2.3 ส่วนที่แคบที่สุด หากพิจารณาส่วนพื้นดินที่แคบที่สุด ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาด้านจังหวัดตราด ที่บ้านโขดทราย ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด วัดระยะทางได้ 0.450 กิโลเมตร ส่วนที่แคบตามแนวชายแดนระหว่างพม่ากับไทย จากเขตชายแดนไทยกับประเทศพม่ามายังชายทะเลบ้านวังด้วน ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วัดระยะทางได้ 10.6 กิโลเมตร สำหรับส่วนที่แคบที่สุดของแหลมมลายูซึ่งรู้จักกันในนาม “คอคอตกกระ” นั้นอยู่ระหว่างพื้นที่ของตำบลน้ำจืด (ปากแม่น้ำกระบือหรือปากจั่น) อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง จนถึงชายทะเลด้านอ่าวไทยที่อ่าวสวี ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร วัดระยะทางได้เท่ากับ 50 กิโลเมตร

ขนาด

ประเทศไทยเป็นรัฐชายฝั่งที่มีอาณาเขตรอบคลุมพื้นที่ที่เป็นภาคพื้นดิน และอาณาเขตทางทะเล ซึ่งขนาดของประเทศจะแสดงถึงศักยภาพในการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังมีพื้นที่รองรับจำนวนประชากรที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศอีกด้วย ดังนั้นหากวิเคราะห์ถึงขนาดของประเทศไทยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ขนาดประเทศภาคพื้นดิน

ประเทศไทยมีขนาดมีพื้นที่ที่เป็นภาคพื้นดินคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 513,115.029 ตารางกิโลเมตร (จิโรจน์ เอี่ยมเจริญ, 2542: 5). หรือประมาณ 198,113 ตารางไมล์ หรือ ราว 320,696,893 ล้านไร่ หากพิจารณาในแง่ภูมิศาสตร์การเมืองพบว่าประเทศไทยเป็นประเทศขนาดใหญ่ คือจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีเนื้อที่ระหว่าง 259,000-1,295,000 ตารางกิโลเมตร (รากฐานไทยฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนา, 2552: online) โดยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 50 ของโลก หรือขนาดใกล้เคียงกับประเทศฝรั่งเศส (551,695 ตารางกิโลเมตร) และใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศอินโดนีเซียและพม่า ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 เนื้อที่ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลำดับที่	ประเทศ	เนื้อที่ (ตารางกิโลเมตร)
1	สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	1,904,344
2	สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์	676,577
3	ราชอาณาจักรไทย	513,115
4	สหพันธรัฐมาเลเซีย	332,370
5	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	330,363
6	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	300,000
7	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	236,800
8	ราชอาณาจักรกัมพูชา	181,000
9	สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต	14,609
10	เนการาบรูไนดารุสซาลาม	5,765
11	สาธารณรัฐสิงคโปร์	639

ที่มา (ปรับปรุงจากวิโรจน์ เอี่ยมเจริญ, 2542: 5)

2. ขนาดประเทศภาคพื้นสมุทร

ประเทศไทยมีลักษณะเป็นรัฐชายฝั่งที่มีอธิปไตยเหนือพื้นที่อาณาเขตทางทะเล (maritime zone) ซึ่งประกาศตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 มีพื้นที่เท่ากับ 323,488.32 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย พื้นที่เขตน่านน้ำภายใน ทะเลอาณาเขต เขตต่อเนื่อง และเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน ดังต่อไปนี้

2.1 อาณาเขตทะเลฝั่งอ่าวไทย ประเทศไทยมีพื้นที่ชายฝั่งที่อยู่ติดทะเลฝั่งอ่าวไทยคิดเป็นระยะทาง 1,930 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตอธิปไตยนอกชายฝั่งออกไปในทะเลอ่าวไทยครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 202,676.20 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่เขตน่านน้ำภายใน 54,103.47 ตารางกิโลเมตร ทะเลอาณาเขต 29,344.39 ตารางกิโลเมตร เขตต่อเนื่อง 23,090.18 ตารางกิโลเมตร และเขตเศรษฐกิจจำเพาะ 99,193.97 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่เขตเศรษฐกิจจำเพาะพัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย 7,125.22 ตารางกิโลเมตร

2.2 อาณาเขตทะเลฝั่งอันดามัน ประเทศไทยมีพื้นที่ชายฝั่งที่อยู่ติดทะเลฝั่งอ่าวไทยคิดเป็นระยะทาง 490 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตอธิปไตยนอกชายฝั่งออกไปในทะเลอันดามันครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 120,182.12 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่เขตน่านน้ำภายใน 7,850.57 ตารางกิโลเมตร ทะเลอาณาเขต 23,723.86 ตารางกิโลเมตร เขตต่อเนื่อง 13,604.04 ตารางกิโลเมตร และเขตเศรษฐกิจจำเพาะ 75,633.65 ตารางกิโลเมตร

การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับจะระบุไว้ในมาตรา 1 ว่า “ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกมิได้” โดยมีระบบบริหารราชการแผ่นดินจำแนกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งการบริหารราชการส่วนกลางประกอบด้วย กระทรวง กรมหรือกอง และหน่วยงานในสังกัด การบริหารราชการส่วนภูมิภาคประกอบด้วย จังหวัดมีทั้งหมด 76 จังหวัด 878 อำเภอ 7,255 ตำบล และ 74,965 หมู่บ้าน และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด 76 แห่ง เทศบาลจำนวน 2441 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลนคร 31 แห่ง เทศบาลเมือง 178 แห่ง และเทศบาลตำบล 2,233 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 5,334 แห่ง (ข้อมูล ณ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2558) ดังนั้นการแบ่งพื้นที่ประเทศไทยออกเป็นภูมิภาค จึงเป็นเพียงการกำหนดเขตพื้นที่เพื่อความสะดวกในด้านการทำกิจกรรมร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งการแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นภาคของแต่ละกระทรวงอาจกำหนดอาณาเขตของแต่ละภาคแตกต่างกัน เช่น กระทรวงมหาดไทยแบ่งประเทศไทยเป็น 4 ภาค คือภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบ่งเป็น 5 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก เกษตรและสหกรณ์แบ่งเป็น 6 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ฝั่งตะวันออกและภาคใต้ฝั่งตะวันตก เป็นต้น สำหรับนักภูมิศาสตร์ได้แบ่งพื้นที่ประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้และภาคตะวันตก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เกณฑ์การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์

การแบ่งเขตประเทศไทยออกเป็นภูมิภาคตามเกณฑ์ที่นักภูมิศาสตร์กำหนดขึ้นนั้น โดยพิจารณาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบริเวณนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ โดยกำหนดให้พื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกันจัดให้อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน โดยพิจารณาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ (physical features) หรือ ลักษณะทางธรรมชาติ (nature features) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สามารถมองเห็นเห็นได้ชัดเจนจากสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ประกอบด้วยลักษณะทางธรณีวิทยา ธรณีฐาน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติ และลักษณะทางปฐพีวิทยา เป็นต้น โดยกำหนดให้จังหวัดที่มีอาณาเขตที่ต่อเนื่องกัน และมีลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพดังกล่าวข้างต้นที่เด่นชัดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด จัดอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

1.2 เกณฑ์ทางวัฒนธรรม (cultural features) หรือ ภูมิศาสตร์มนุษย์ ประกอบด้วยลักษณะประชากร เชื้อชาติ ภาษา ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น โดยกำหนดให้จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกัน และประชากรมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมคล้ายกัน จัดอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์กำหนดให้พื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นคล้ายกันที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และมีอาณาเขตที่ต่อเนื่องกันจัดอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งจะใช้เขตของจังหวัดเป็นเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตของภูมิภาค

2. การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

ประเทศไทยประกอบด้วยพื้นที่ที่มีระบบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคจำนวน 76 จังหวัด ส่วนอีก 1 จังหวัด คือกรุงเทพมหานครซึ่งมีรูปปกครองตามระบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น รวมพื้นที่ทั้งหมดเป็น 77 จังหวัด เมื่อพิจารณาตามปัจจัยทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติจึงได้กำหนดเขตภูมิภาคของประเทศไทยออกเป็น 6 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคตะวันตก โดยแต่ละภาคมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1.2 การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

ลำดับที่	ภูมิภาค	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	คิดเป็นร้อยละ
1	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	168,854.341	32.91
2	ภาคเหนือ	93,690.850	18.26
3	ภาคกลาง	91,795.124	17.89
4	ภาคใต้	70,715.187	13.78
5	ภาคตะวันตก	53,679.018	10.46
6	ภาคตะวันออก	34,380.500	6.70
	รวม	513,115.029	100.00

ที่มา (ปรับปรุงจากวิโรจน์ เอี่ยมเจริญ, 2542: 6-11).

2.1 ภาคเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาสลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำสายสำคัญของประเทศ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 17 องศา 9 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 20 องศา 28 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 97 องศา 20 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 101 องศา 21 ลิปดาตะวันออก โดยมีพื้นที่ทางทิศเหนือติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดกับภาคกลาง ทิศตะวันตกติดและประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาคเหนือนับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 93,690.850 ตารางกิโลเมตร หรือราว 58,556,781.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.26 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พะเยา และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 ภาคกลาง เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยมีแนวเทือกเขาเป็นขอบทางด้านตะวันตก และด้านตะวันออก ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 13 องศา 14 ลิปดาเหนือถึง

ละติจูดที่ 17 องศา 49 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 98 องศา 59 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก โดยมีพื้นที่ทิศเหนือติดกับภาคเหนือ ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดกับภาคตะวันตก และทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก สำหรับภาคกลางนับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 91,795.124 ตารางกิโลเมตร หรือราว 57,371,952.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.89 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 22 จังหวัด ได้แก่ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร อุทัยธานี สุโขทัย ลพบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ชัยนาท นครปฐม นครนายก กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี สมุทรปราการ อ่างทอง สมุทรสาคร สิงห์บุรี นนทบุรี และสมุทรสงคราม

2.3 ภาคใต้ เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยทิวเขาเป็นแกนตอนกลางจากเหนือไปใต้ มีที่ราบชายฝั่งทะเลขนานอยู่ทั้งสองด้าน ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 5 องศา 37 ลิปดาเหนือถึงละติจูดที่ 10 องศา 59 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 98 องศา 15 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 102 องศา 05 ลิปดาตะวันออก พื้นที่ทางทิศเหนือติดกับภาคตะวันตก ทิศใต้ติดกับประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามันและทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย ภาคใต้นับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 รองจากภาคกลาง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 70,715.187 ตารางกิโลเมตร หรือราว 44,196,991.875 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.78 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง กระบี่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

2.4 ภาคตะวันออก เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาและเนินเขาทางด้านตะวันออกและทิศเหนือ มีที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบชายฝั่งทะเลอยู่ทางตะวันตก และทางด้านใต้ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 11 องศา 38 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 17 องศา 49 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 98 องศา 59 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก พื้นที่ทางทิศเหนือติดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดกับภาคกลางและอ่าวไทย และทิศตะวันออกติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ภาคตะวันออกนับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 6 รองจากภาคตะวันตก โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 34,380.500 ตารางกิโลเมตร หรือ ราว 21,487,812.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.70 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา ตราดและจันทบุรี

2.5 ภาคตะวันตก เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาสลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำสายสำคัญเช่นเดียวกับภาคเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 10 องศา 57 ลิปดาเหนือถึงละติจูดที่ 17 องศา 51 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 97 องศา 44 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 05 ลิปดาตะวันออก ทิศเหนือติดกับภาคเหนือ ทิศใต้ติดกับภาคใต้ ทิศตะวันตกติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และทิศตะวันออกติดกับภาคกลาง ภาคตะวันตกนับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 รองจากภาคใต้ โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 53,679.018 ตารางกิโลเมตร หรือราว 33,549,386.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.46 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์

รูปที่ 1.3 แผนที่แสดงเขตการปกครองของประเทศไทย
 ที่มา (ปรับปรุงจาก Google, 2558)

2.6 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยแอ่งที่ราบขนาดใหญ่อยู่บริเวณตอนกลาง มีแนวเทือกเขายกตัวเป็นขอบสูงทางด้านตะวันตกและด้านใต้ พื้นที่ลาดเอียงไปสู่แม่น้ำโขงที่ไหลผ่านทางตอนเหนือ ไปยังพื้นที่ทางตะวันออกของภาค บริเวณตอนกลางมีแนวเทือกเขาภูพานวางตัวเป็นแนวแบ่งที่ราบออกเป็นสองแอ่ง คือ แอ่งสกลนครอยู่ทางตอนเหนือ และแอ่งโคราชอยู่ทางตอนใต้ มีแนวเทือกเขาทางตะวันตกและทางด้านใต้ อันเป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำสายสำคัญของภาค ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 14 องศา 07 ลิปดาเหนือถึงละติจูดที่ 18 องศา 27 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 100 องศา 49 ลิปดาตะวันออกถึงลองจิจูดที่ 105 องศา 38 ลิปดาตะวันออก ทิศเหนือติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา ทิศตะวันตกติดกับภาคกลาง และทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุด โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 168,854.341 ตารางกิโลเมตร หรือราว 105,533,963.125 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.91 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา นครพนม บุรีรัมย์ บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู อุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ

บทสรุป

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร โดยมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และมีอาณาเขตทางทะเลครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 323,488.32 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 5 องศา 37 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 20 องศา 28 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 97 องศา 20 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 105 องศา 38 ลิปดาตะวันออก มีอาณาเขตทางทิศเหนือติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดกับมาเลเซีย ทิศตะวันออกติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และอ่าวไทย ทิศตะวันตกติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และทะเลอันดามัน หากจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยจำแนกได้เป็นภูมิภาค ประกอบด้วยภาคเหนือมีพื้นที่ 93,690.850 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พะเยา และแม่ฮ่องสอน ภาคกลางมีพื้นที่ 91,795.124 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 22 จังหวัด ได้แก่ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร อุทัยธานี สุโขทัย ลพบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ชัยนาท นครปฐม นครนายก กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี สมุทรปราการ อ่างทอง สมุทรสาคร สิงห์บุรี นนทบุรี และสมุทรสงคราม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ 168,854.341 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ มหาสารคาม ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี มุกดาหาร อำนาจเจริญ นครพนม สกลนคร หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู เลย และจังหวัดบึงกาฬ ภาคใต้มีพื้นที่ 70,715.187 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชุมพร ระนอง พังงา กระบี่

สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ภาคตะวันออกมีพื้นที่ 34,380.500 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา ตราด และจันทบุรี และภาคตะวันตกมีพื้นที่ 53,679.018 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์